

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
АЛИШЕР НАВОИЙ НОМИДАГИ ТОШКЕНТ ДАВЛАТ
ЎЗБЕК ТИЛИ ВА АДАБИЁТИ УНИВЕРСИТЕТИ

Педагогика фанлари доктори, профессор
Сафо Магҷоновнинг 70 йиллигига бағишланган

ТИЛ ВА АДАБИЁТ ТАЪЛИМИНИНГ ДОЛЗАРФ МАСАЛАЛАРИ

(Илмий-амалий анжумани материаллари)

2017 йил 27 январь

тасвирланган воқелик билан ҳаёт воқелигини фарқлаш жонли мулоқот натижасидир. Китобхон уларни таққослаш учун бош қотиради-ўйлашга мажбур бўлади. Шу жараёнда асар воқелигини ҳаёлида қайта жонлантиради, қаҳрамонларнинг ўрнига ўзини қўйиб кўради, муайян хулосалар чиқаради. Кўринадики, у ҳам ўзига хос ижод қилади” [2].

Ўқитувчи ўқувчиларга яқинроқ туриш, уларнинг сўровларини тушуниш ва ифодалаш – ҳаётга яқинлашиш, китоб орқали болалар билан, яъни ҳаёт билан ишончли, чуқур алоқани мустаҳкамлаши даркор.

Ўқитувчи ўқувчиларни у ёки бу адабий қаҳрамоннинг шахс сифатидаги фазилятларини англаш сари етаклаб борар экан, уларга ушбу қаҳрамоннинг ўз хатти-ҳаракатларидан кўзлаган мақсадларини чуқурроқ тушуниб олишга, қаҳрамон образини чуқурроқ ва асарда тасвирланганига мос равишда идрок этишга ёрдам бериши керак. Қаҳрамон ўз хулқ-атворидаги баъзи жиҳатлар билан китобхонда ўзига нисбатан меҳр-муҳаббат уйғотса ҳам, унга нимага тақлид қилиш ва нимага тақлид қилмаслик лозим бўлган томонларини ажратиш масаласида ёрдам бериш керак.

Маълумки, ўсмир ёшида *одамлар орасидаги муносабатларга* қизиқиш юзага келади. Бу даврда ижтимоий муносабатлар кечинмалар уйғотибгина қолмай, англаш ва ўйлаш предметига ҳам айланади. Лекин ўсмирлар асар қаҳрамонида юз бераётган жисмоний ва ақлий, ахлоқий ўзгаришлар туфайли ўзларида юзага келаётган кечинмаларни баъзан тушунмайдилар ёки етарлича тушуниб етмайдилар.

Асар қаҳрамонлари китобхонга тенгдош бўлсалар, уни қаҳрамонларнинг бир-бирларига ёрдам беришга тайёрлиги, бир-бирига берган сўзларининг устидан чиқишга ҳаракат қилишлари, ростўйликка интилишлари ва бошқа фазилятлари ўзига тортади, айрим салбий хислатлари уларни ранжитади, ана шу хислатларга қарши туриш туйғусини уйғотади.

Асар қаҳрамони фазилятларини ўрганиш иши ўқувчини маънавий жиҳатдан бойитишига шубҳа йўқ. Лекин унинг ўз ўлчовлари борлигини ҳам унутмаслик керак. Таълим жараёнида ўқувчига асар қаҳрамонига мустақил равишда тавсиф бериш ишониб топшириб қўйилса, яъни ўқитувчи уни йўналтириб турмаса, баъзан нотўғри баҳоларини тузатиб бормаса, маънавий бойишда сусткашликка йўл қўйилади. Ўқувчилар ўзбек мумтоз адабиёти асарларини ўрганаётганда қаҳрамонларнинг руҳий ҳолатлари, шахсий фазилятлари билан боғлиқ бир қатор нотаниш тушунчаларга дуч келадилар. Уларнинг асл моҳияти анланмаса ёки улардаги жиддий ахлоқий-маънавий муаммоларнинг замонавий аҳамияти очиб берилмаса, улар ўқувчилар учун қизиқарли бўлмайди. Дарҳақиқат, ёшларнинг қувончию ташвишлари, қайгуларини умидларига туташ келадиган долзарб муаммолар кўтарилган асарлар улар онгида юксак ҳаётий принципларнинг тиниқлашувига ёрдам бера олади.

Асар қаҳрамонлари ҳақида, ёзувчининг асар баёнида эгаллаган мавқен тўғрисида гапирганда, гоё тушунчасига кўп мурожаат этилади. Асар қаҳрамонларининг ўз олдига қўйган мақсадлари гоёвий интилишларини ифода этади. Унинг фазилятлари ана шу интилишлардаги муқимликни, иккиланишларини ва бошқа ҳолатларни белгилайдиган кўрсаткичлар бўла олади. Қаҳрамоннинг дунёқараши асар давомида ё ривож топади ёки маълум сабабларга кўра ўзгаради.

Бинобарин, унинг шахсий фазилятлари, гоёвий интилишлари, дунёқараши бир бутунликни ташкил этади.

Санъаткор воқеликни қайси мавқедан, қайси давр нуқтаи назаридан туриб идрок этса, уни шу давр ва мавқедан туриб, ўзи ўйлаганча, фикрлаганча ёритади, туйғу ва кечинмалари билан бойитади.

Йирик танқидчи ва адабиётшунос О.Шарафиддиновнинг бу ҳақдаги фикрлари янада эътиборлидир: “Бу ўринда китобхоннинг роли ҳақида ҳам алоҳида гап айтиш керак. Бадий асар китобхон учун яратилади, унинг гўзаллиги, ундаги туйғулар, фикрлар ўқувчи қалбида акс садо бериб унинг қалбида ҳам гўзаллик туйғусини уйғотса, унинг қалбидаги хисларни алангалатса, уларнинг қўшилишидан асарнинг таъсир кучи вужудга келади. Бироқ китобхон ҳар хил бўлади. Уларнинг баъзилари ўткир дидли, чуқур билимли бўлса, баъзилари ҳали адабиётнинг гўзалликларини тўғри пайқай олмайдиган, улардан етарли баҳра ололмайдиган бўлади. Бинобарин, санъат ва адабиётнинг тарбиявий роли, улардан максимал фойдаланиш ҳақида гапириш ўқувчининг эстетик дидини, бадий адабиётга тўғри муносабатини тарбиялаш ҳақида ҳам гапириш демасдир” [3].

Таълим ва тарбияда адабиётнинг, китобларнинг аҳамияти беқиёс. Ўқувчи бадий асарни ўқиётганда ўз ҳаёти билан эмас, балки бадий асарда акс этган ҳаёт билан яшайди. Адабий асардаги образга қўшилиб ҳаракат қилади, ҳаётини қийинчиликларни енгиш йўллариини излайди, қаҳрамони хато қилса – куюнади, зафар кучса – суюнади, қийинчиликлардан кутулса – хурсанд бўлади, унинг бир маромдаги ҳаётга қайтишидан таскин топади.

Ўқиш санъати – ўқувчининг ижодий, шахсий аҳамиятга молик маънавий фаолияти. Бу фаолият ўқишнинг тарбиявий қийматини олдиндан белгилаб беради, ўқувчининг умумий маънавий, гоёвий ва ахлоқий ривожланишига, ўқувчи шахсининг ижодий ўсишига таъсир кўрсатади.

Демак, ёшларни китобхонликка қизиқтириш, ёшига мос бўлган асарларни тавсия этиш, таҳлил қилишда турли метод, восита ва усуллардан ўринли фойдаланиш, ўқилган асарлар юзасидан ҳаётини хулосалар чиқаришга ўргатиб бориш ҳар бир педагог олдида турган масъулиятли вазифадир.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Ислон Каримов. Юксак маънавият снгилмас куч. –Т.: Маънавият, 2008. 136-бет.
2. Сафо Матжон. Китоб ўқишни биласизми? – Т.: Ўқитувчи, 1993, 17-бет.
3. Шарафиддинов О. Биринчи мўъжиза. Адабий-танқидий мақолалар. –Т: 1979. - 21 б.

ALISHER NAVOIY IJODIDA ADOLATLI SHOH TALQINI. (Alisher Navoiyning “Saddi Iskandariy” dostonini akademik litseylardada o’rganish)

Oqila TURAKULOVA, TTYSI
goshidagi 1-akademik litsey o’qituvchisi

Adabiy ta’limda badiiy matnni, uning zamiriga yashirin, sirlı, jozıbalı ifodalarnı va bu ifodalardan kelıb chıqadıgan mantiqiy ma’nolarnı ilg’ash o’qıtuvchı uchun oson, lekin hali hayot tajribası kam, badiiyat olamınıng sırlarını angılash malakası

shakllanmagan litsey o'quvchisi uchun ancha murakkab. Shuning uchun ham o'qituvchida badiiy asar timsollarining ruhiy-hissiy holatlarini o'quvchilarga anglatish, ularning yoshiga, ruhiga, o'zlashtira olishiga mos tarzda ularning ko'ngil mulkiga aylantiruvchi adabiy vositachi bo'lishi lozim. Doston matnini o'quvchi ma'naviy mulkiga aylanishi o'qituvchining mahoratiga bog'liq. O'quvchilar ustozga ergashib, badiiy asarni kashf etishga, asar matni zamiridagi jozibani anglashga odatlanadi. Bu hol ularning kitobxonlik darajasini, kitob o'qish madaniyatini oshiradi, badiiy so'z ustida ishlashga o'rgatadi. Shu nuqtai nazardan "Saddi Iskandariy" dostonini o'qituvchi sujet mazmunini tanishtirishdan boshlashi lozim.

Bu asar dunyodagi eng mashhur siymolardan biri jahongir Iskandarga bag'ishlangan. bo'lib, "Xamsa"ning yakunlovchi dostonidir. Chiqishda uni Iskandar Zulqarnayn deb ataydilar. "Zulqarnayn" so'zining ikki ma'nosibor: birinchi ma'nosi - shoxli degani. Ikkinchi ma'nosi - kun chiqish va kun botish hukmdori degani.

"Saddi Iskandariy" "Xamsa"dagi eng yirik dostonidir. U 89 bob va 7215 baytdan tashkil topgan. Asar voqealari Iskandarning tug'ilishidan boshlanadi. Bo'lajak Iskandarning otasi Faylaqus tangridan farzand so'raydi. Bir kuni ovdan qaytarkan, shaharga kiraverishdagi vayronada yangi ko'ziyorigan ayolga duch keladi. Chaqaloq o'g'il bola bo'lib, tirik, ona esa o'lib qolgan edi. Shoh o'likni dafn ettiradi, bolani o'g'il qilib oladi. Unga Iskandar deb nom qo'yib, tarbiyasi bilan shug'ullanadi. O'limi oldidan esa uni valiahd qilib tayinlaydi.

Dostonning keyingi bobida himmat haqida gap ketadi. Shoir Iskandar tarixini yozmoqchi emas. Iskandar bilan bog'liq voqealarning ma'nosini ochmoqchi. Shuning uchun voqealar izoh va talqinlar, hikoyatlar, savol-javob va lirik chekinishlar bilan almashinib keladi. Iskandar taxtga chiqar ekan, o'z atrofiga olimlarni to'playdi, ularning maslahati bilan ish ko'radi. U taxtni egallashga qiziqmaydi. Otasi unga taxtni topshirganida qattiq tashvishda qoladi. Oxiri xalqni yig'ib, maslahat soladi. Xalq uning shoh bo'lishini qattiq talab qilib turib olgandan keyingina Arastuunga toj giyizadi.

Dostonda oldin adolatning ta'rif beriladi. Buta'rif hadislar vositasida tushuntiriladi. Masalan, bir soatlik adolat farishtalarning, dunyodagi barcha insonlarning toatidan afzal degan hadis keltiriladi. So'ng Hindistonni olganda elga qilgan birgina adolat bilan jannatga tushgan Mahmud G'aznaviyhaqidagi hikoyat iloya qilinadi. "Hikmat" bobidan esa Iskandarning Arastu bilan adolat haqidagi savol-javobi o'rin olgan. Arastu fikricha, shoh odil bo'lsa, olam unga tobe bo'ladi.

Hazrat Navoiyning "Saddi Iskandariy" dostoni prototipi aslida bizning ajdodlarimizdan biri emasmikan, degan fikr ko'pchilikni qiziqтира kerak. Negaki, har bir asarida milliylik ufurib turgan, turkiylar sha'nini yuksaltirishdek oliyjanob maqsad yo'lida butun umrini sarflagan buyuk shoir "Xamsa"dek yirik asarida o'z maslagini yanada kengroq amalga oshirishga intilgan bo'lishi tabiiy.

Asar bosh qahramoni kimligini aniqlash uchun, bizningcha, asarga oddiy kitobxon, badiiy adabiyot shaydosi sifatida yondashishning o'zi kamlik qiladi. Dostonni uyg'oq qalbli inson nigohi bilan Alisher Navoiy yashagan davr tarixini teran tahlil qilgan holda mutolaa qilmoq kerak. Ma'lumki, Alisher Navoiy yashagan davrda ilmiy adabiyotlar asosan arab tilida, badiiy adabiyot esa fors tilida bitilar edi. Bu bir necha yildan beri davom etib kelayotgan an'analigi bois, mazkur tillarning

nufuzi baland edi. Boz ustiga forsiylar "Shohnomaxonlik", "Xamsaxonlik" qilishar va forsiyda shunday mumtoz asarlar bitilgani bilan faxrlanishar edi. Ayrim saroy shoirlari esa ochiqdan-ochiq turkiy tilni kamsitardi ham. Shunday vaqtda Alisher Navoiydek shoir jim turishi mumkin emas.

"Saddi Iskandariy" va uning bosh qahramoni kim edi?

Dostondagi Iskandar bizga tarixdan ma'lum Aleksandr Makedonskiyga aslo o'xshamaydi. Mutaxassislarning aytishicha, Qur'oni karimda zikr etilgan Zulqarnayn Akbar bilan Aleksandr Makedonskiy boshqa-boshqa odamlar. Makedoniyalik Iskandar Olohning yagonaligiga imon keltirgan mo'min emas. Ya'juj va Ma'jujdan himoya devorini qurgan Zulqarnayn esa mo'min odamdir. "Himoya devori"ni makedoniyalik Aleksandr qurgan bo'lganida uni qadimshunos olimlar allaqachon topgan bo'lar edi.

Ammo, olimlarni qiynab kelayotgan muammo shundaki, Aleksandr Makedonskiy bilan Qur'oni karimda zikr etilgan Zulqarnayn obrazi qaysi davrda birlashib ketgan? Aniqrog'i, Zulqarnaynga Iskandar yoki Iskandarga Zulqarnayn oti qachon, qaysi xalqqa mansub olim yoki shoir tomonidan qo'shib yuborilgan?..

Ba'zi olimlarning fikricha, dostondagi obrazlar haqiqiy tarixiy shaxslardir. Jumladan, Arastu - Aristotel, Iskandar - Aleksandr. Shoir asarida ularni ulug'laman, o'zidan oldingi xamsanavistlar kabi ular vositasida ideal shoh obrazini yaratgan.

Navoiy o'z salafaridan farqli o'laroq, dostondagi ideal shoh obrazini orzumidlari, samoviy xayollaridan yaratmagan. Uni haqiqiy hayotdan topgan. Bu esa o'z navbatida doston voqealarini reallashtirishga xizmat qilgan.

Asarning XIX bobi quyidagi so'zlar bilan boshlanadi "Iskandarning saltanat tojidan sarkashliq qilib, xilofat taxtidan ayoq tortqoni va Rum ahli boshlarin oyog'iga qo'yub, aning maqdamidin taxt poyasin baland qilib, toj qadrin arjumand qilg'onlari va aning adli aynining quyoshi bila zulm shomining xuffoshin ko'r etib jahonni yorutqoni va zulm ahlining zulmatdek olam yuzidin qiroq tutqoni".

Tarixiy manbalarning guvohlik berishicha, Filipp Ikkinchi (Faylaqus) dostonda tasvirlanganidek, Eron shohiga boj to'lab turuvchi vassal davlat rahbari emas, aksincha, buyuk imperiyachilik vasvasasiga uchragan tajovuzkor hukmdor bo'lgan. U miloddan oldingi 359 yildan 338 yilgacha Bolqon yarim oroli atrofidagi Fokida, Fessaliya, Xalkidika, Frakiya va boshqa davlatlarni bosqinchilik yo'li bilan Makedoniyaga qo'shib olgan. 338 yili Xeroniya yaqinida yunon polislarning birlashgan qo'shinlarini tor-mor keltirib, butun Yuhonistonni Makedoniyaga bo'ysundirgan. U Eronga hujum boshlash arafasida turganda qizining to'yi kuni o'ldirilgan.

Shu birgina misoldan ayon bo'ladiki, "Saddi Iskandariy"dagi Faylaqus bilan tarixiy shaxs Filipp Ikkinchi o'rtasida mutlaqo o'xshashlik yo'q. Aksincha, bu ikkisi tamoman boshqa toifa odamlar. Shuningdek, ayni masalaga tarixiylik yuzasidan baho berilsa, otasi dushmanlari tomonidan o'ldirilib, vaziyat toju-taxtni kuch bilan o'z qo'lida ushlab turishni taqozo qilib qolgan tig'iz bir paytda Aleksandrning taxtga chiqishdan bosh tortib tamanno qilishi mantiqqa to'g'ri kelmaydi. Zero, bir lahzalik xotirjamlik uning ham boshini olib ketishi hech gap emasligiga har qanday siyosatdan

yiroq odamning ham aqli yetadi. Demak, kamtarlik, xokisorlik, adolatparvarlik xususidagi bu bob Aleksandr Makedonskiy haqida emas.

Asarda tasvirlangan voqea AlisherNavoiydan u qadar uzoq bo'lmagan davrda yuz bergan.

Dostonning XXVII bobida yosh, tajribasiz, ammo jasoratli hukmdor Iskandar va hisobsiz qo'shini bo'lgan Doro bilan to'qnashgani tasvirlanadi. Doroning qo'shini Iskandarnikidan bir necha barobar ko'pligi aytiladi. Urushda Eron shohining ikki nafar sarkardasi xiyonatga yuz tutadi. Ular jangning borishini kuzatayotgan Doroning ikki yonidan kelib unga tig' sanchishadi. Shu bilan jang nihoyasiga yetadi. Doroning vasiyatlarini tinglagan Iskandar vafotidan so'ng uni izzat-ikrom bilan dafn etib, o'z hukmdorini sotgan xoinlarni quyidagicha jazolaydi:

Topib chunki Doro ishidan farog',

Tutub iki qotilni aylab so'rog'.

Yana bir voqea. Dostonning XXXV bobida jahondorlik iddaosi bilan chiqqan Iskandar qishni Qorabog'da o'tkazadi. Bu yerda u ilm-u hikmat ahlari, harbiy sarkardalar bilan majlislar tuzadi, yaqinlariga mehribonliklar ko'rsatib, ularga Tangridan madad so'raydi. Bu ishlardan forig' bo'lgan chog'larda ot minib, Aras daryosi bo'yiga shikorga chiqib, daryo bo'yidagi o'rmonlarni sayr qilib hordiq chiqaradi.

Ki chun qildi qishloq azmiga shoh,

Qarabog'i Aronni oromgoh...

"Saddi Iskandariy"da dostonning bosh qahramoni Ko'hak (Zarafshon) daryosi bo'yida bir go'zal shahar bino ettirgani va uni Samarqand atagani haqida gap boradi.

Iskandar otodi Samarqand ani,

Samarqandi firdavsmonand ani.

Dostonning XXXI bobida Iskandarning vafotidan so'ng dilbandining qabrini makon etib tun-u kun farzand dog'ida o'rtanayotgan onaga tasalli berish maqsadida yetti donishmand tashrif buyuradi. Ular - Aflotun, Suqrot, Balinos, Buqrot, Hurmuz, Farfinyus, Arastulardir. Dostonda Arastu - piri komil, Iskandar esa komillikka intilgan murid timsolidir. Iskandar asar rivojida bot-bot Arastuga o'zi yechimini topolmayotgan masalalar yuzasidan savollar bilan murojaat etadi va ustozidan olgan javoblari bilan bilimni boyitib boradi.

Demak, Iskandar ramziy obraz, xolos. Shoir asarida tarixiylik emas, badiiylik asosiy o'rin tutadi. Shu jihatdan Iskandar timsolida adolatli shoh haqidagi fikrlar ilgari surilgan. Ammo shuni ham unutmaslik kerakki, asardagi ijobiy obraz prototipini topish ijodkorning ixlosiga bo'liq hodisa. Alisher Navoiy dahosi ana shu hodisaga katta mafkuraviy vazifa yuklab yuborgan. Bundan tashqari, shoir asarni yozishda juda ko'plab tarixiy adabiyotlardan foydalanганиni ham ta'kidlab o'tgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Alisher Navoiy. Saddi Iskandariy. http://www.kutubxona.com/Turkum:Alisher_Navoiy
2. Q. Yo'ldoshev, V. Qodirov, J. Yo'ldoshibekov. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining darslik majmuasi. T.2006
3. A. Rafiyev. L. Rafiyeva. "O'zbek tili va adabiyoti". T.2008
4. A. A'zamov. Munojotnoma. T.2001
5. Zahiriddin Muhammad Bobur. Boburnoma. T. "Sharq". 2002

ADABIYOT DARSLARIDA „BOBURNOMA“ ASARINI O'RGANISH

H.SUYUNOV, Navoiy DPI p.f.n.,
X.BOZOROVA, o'qituvchi

Ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalardan foydalanish muhim bosqichga kirdi. Jumladan, adabiyot o'qitish jarayonida foydalanish orqali talabalarning mustaqil fikrlashlari va ijodiy tafakkurini rivojlantirishga erishish mumkin.

Adabiyot darslarida o'rganilayotgan badiiy asarlar tahlilining ko'pincha tayyor variantlari beriladi. Obrazlar darslik mualliflari xohishiga ko'ra tahlil qilinadi, ya'ni o'quvchining asarni o'qib chiqishiga hojat qolmaydi. Talaba asarni to'liq o'rganib chiqishini xohlagan o'qituvchi esa o'qitishning zamonaviy usullarini qo'llagan holda darslarni tashkil etishi kerak. Bunda eng qulay o'qitishning innovatsion texnologiyalariga asoslangan "o'z-o'ziga rejissor" usuli hisoblanadi. Shu usulni tanlagan o'qituvchi talabalarga badiiy asarni to'liq o'qish kerakligi va e'tibor qilinishi kerak bo'lgan topshiriqlarni oldindan berib, butun jarayonni nazorat qilib borishi kerak bo'ladi.

Zahiriddin Muhammad Boburning "Boburnoma" asarini o'rganish uchun oldindan talabalarga "Boburnoma" asarini o'qib kelish topshirig'i beriladi. Dars amaliyotidan kelib chiqqan xolda mashg'ulotni o'tishda "o'z-o'ziga rejissor" usulini qo'llash maqsadga muvofiqdir. Bunda asarni talabalar bilan birga o'qib chiqqach, unda tasvirlangan voqealarni jonlantirdik. Aktyorlar ham, rejissorlar ham - talabalar. O'zlarining filmlarini yaratish uchun ularning qanchalik asarni diqqat bilan o'qiganliklarini namoyon etish mumkin. Bu darsni "Dars-tadbir" shakli orqali tashkil etiladi. Darsni bunday atalishiga sabab:

- birinchidan, guruhlar bellashadilar;
- ikkinchidan, o'z imkoniyatlarini to'la namoyon qilish uchun ularga katta sahna kerak;
- uchinchidan, 3ta guruhda 80 nafardan ortiqroq talaba ta'lim oladi, demak darsni "Faollar zali"ga ko'chirish kerak va hokazo.

Olingan videotasvirlar ovozsiz namoyish etildi va uni tomosha qilib turgan talabadan, avvalo, tasvirni izohlab berish, so'ngra "klaster" usuli orqali "Bobur shoh va shoir" mavzusi ostida fikrlarni yozib borish topshirig'i berildi. Ushbu darsda hali ko'pchilik e'tiboriga ma'lum qilinmagan usullardan ham foydalanildi (bu usullarni faoliyatingizda qo'llab korishingizni tavsiya etamiz):

1. "Dars - tadbir" shakli : bu dars katta auditoriya - ya'ni 2 yoki 3 guruh ishtirokida tashkil etilishi mumkin. Shu bois darsga ajratilgan vaqt 80 daqiqani tashkil etishi kerak. Bu shaklda dars tashkil etilganda talabalarning avvalom bor guruhlararo raqobatini tashkil etish, golaversa malumotlar ko'laminin kengligi o'tilayotgan mavzuni atroflicha, to'liq o'rganish imkonini beradi.
2. "Teleko'rsatuv" shakli : bunda dars rejasini teleko'rsatuvlar nomi asosida tashkil etish mumkin. Ushbu darsda "TV- Mehmon", "Ko'rsatuvlar tartibi", "Dil nomalari", "Mumtoz she'riyat", "Gazetalar sharhi", "Oyla! Izla! Top!" kabi teleko'rsatuvlar nomlaridan reja o'rniida foydalanildi.
3. "Rekord" usuli bunda: